

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI AQLIY VA AXLOQIY TARBIYASI.

Toshkent Oriental Universiteti katta o'qituvchisi

Boymatova Anorxol Gulmurodovna

Toshkent Oriental Universiteti talabasi

Matyakubova Salomat Tursunboevna

Annotatsiya: Maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy va axloqiy tarbiyasi bugungi kunda har bir jamiyat uchun muhim masala hisoblanadi. Ushbu davr bolalarning shaxsiyati, fikrlash qobiliyatlari, axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'z atrofidagi dunyoni o'rganish, yangi bilimlar olish va o'z his-tuyg'ularini anglash jarayonida juda faol bo'lishadi. Shuning uchun, bu davrda to'g'ri tarbiya berish, ularga kerakli bilim va ko'nikmalarni o'rgatish juda muhimdir.

Kalit so'zlar: bolalar, tarbiya, ijodiy fikrlash, mantiqiy mulohazalar, bilim, ko'nikmalar, o'yinlar, konstruktiv o'yinlar.

Aqliy tarbiya bolalarning fikrlash qobiliyatini, mantiqiy mulohazalarini va muammolarni hal etish qobiliyatini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining atrof-muhitlarini o'rganish, yangi narsalarni kashf etish va o'z fikrlarini ifoda etish jarayonida ko'p vaqt o'tkazadilar. O'yinlar, eksperimentlar, ijodiy faoliyatlar va turli xil mashg'ulotlar bolalarning aqliy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. O'yinlar orqali bolalar faqat qiziqarli vaqt o'tkazmaydi, balki o'zlarining mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar, ijodiy yondashuvni o'rganadilar va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantiradilar. Bolalar o'yin jarayonida muayyan qoidalar asosida harakat qilishni o'rganadilar. Bu esa ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, konstruktiv o'yinlar orqali bolalar turli xil shakllarni, ranglarni va materiallarni birlashtirishni o'rganadilar. Ular o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini namoyon etish bilan birga, o'zaro muloqot qilish va hamkorlik qilishni ham o'rganadilar. Bu jarayonlar bolalarning o'z fikrlarini ifoda etishlari, boshqalar bilan fikr almashishlari va o'zaro munosabatlarini rivojlantirishlariga yordam beradi.[1]

Axloqiy tarbiya esa bolalarga yaxshi va yomonni, to'g'ri va noto'g'ri ajratishga yordam beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, ularning shaxsiyati va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Axloqiy tarbiya jarayonida bolalar o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqalar bilan munosabatda bo'lish va to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Bu jarayonda otalar va tarbiyachilar bolalarga yaxshi namuna ko'rsatishlari zarur. Ular o'z xatti-harakatlari bilan bolalarga to'g'ri yo'lni ko'rsatishlari kerak. Bolalar o'z atrofidagi

odamlarni kuzatib, ularning xatti-harakatlarini o'rganadilar. Shuning uchun, ota-onalar va tarbiyachilar o'zlarini yaxshi namuna sifatida ko'rsatishlari kerak. Masalan, bolalar bilan muloqotda bo'lganingizda, doimo samimiy va mehribon bo'lishingiz, ularni tinglash va tushunishga harakat qilishingiz zarur. Bu bolalarga o'z his-tuyg'ularini ifoda etishda yordam beradi va ularni boshqalarga nisbatan mehribonlikka o'rgatadi.[2]

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda o'yinlar va ijodiy faoliyatlar muhim ahamiyatga ega. O'yinlar orqali bolalar o'zlarining qobiliyatlarini rivojlantiradilar, yangi bilimlar olishadi va bir-birlari bilan muloqot qilishni o'rganadilar. Masalan, guruh o'yinlari bolalar o'rtasida hamkorlikni, do'stlikni va jamoaviy ruhni rivojlantiradi. Shuningdek, ijodiy faoliyatlar, masalan, rasm chizish, qo'shiq aytish yoki hikoya yozish orqali bolalar o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni o'rganadilar. Bu faoliyatlar bolalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi va ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bolalarning aqliy va axloqiy tarbiyasida kitoblar va ertaklar muhim rol o'ynaydi. Ertaklar orqali bolalar axloqiy saboqlarni o'rganadilar, qahramonlarning xatti-harakatlarini kuzatib, yaxshi va yomonni ajratishni o'rganadilar. Ota-onalar bolalariga ertaklar o'qib berish orqali ularning tasavvurlarini kengaytirishlari va axloqiy qadriyatlarni o'rgatishlari mumkin. Ertaklar bolalarning qiziqishini oshiradi va ularni o'ziga jalb qiladi. Shuningdek, bolalar o'zlarining sevimli qahramonlari orqali axloqiy saboqlarni o'rganadilar.[3]

Bundan tashqari, bolalar bilan muloqotda bo'lganingizda, ularning savollariga javob berish va ularni qo'llab-quvvatlash muhimdir. Bolalar o'zlarini qiziqitirgan savollarni berishadi va bu orqali ular yangi bilimlarga ega bo'lishadi. Ota-onalar va tarbiyachilar bolalarga bilim berish jarayonida ularning fikrlarini hurmat qilishlari va ularga o'z fikrlarini ifoda etishga imkon berishlari kerak. Bu bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga undaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy va axloqiy tarbiyasi jarayonida ularning hissiy rivojlanishi ham muhim ahamiyatga ega. Bolalar o'z his-tuyg'ularini anglashni va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishni o'rganishlari zarur. Bu ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ota-onalar va tarbiyachilar bolalarga o'z his-tuyg'ularini ifoda etishda yordam berishlari va ularga boshqalar bilan qanday munosabatda bo'lishni o'rgatishlari kerak. Bu jarayonda bolalar o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqalar bilan muloqot qilishni o'rganadilar.[4]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy va axloqiy tarbiyasi ularning kelajakdagi hayotida muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda ota-onalar, tarbiyachilar va jamiyat birgalikda ishlashlari zarur. Bolalarga yaxshi namuna ko'rsatish, ularni qo'llab-quvvatlash va tarbiyalash orqali ularning shaxsiyati, axloqiy qadriyatlari va aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. Maktabgacha ta'lim muassasalari bolalar uchun qulay muhit yaratib, ularning o'sishi va rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni ta'minlashi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mamatqulova, Z. (2020). "Maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiya". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.
2. Abdullaeva, D. (2019). "Bolalar psixologiyasi va tarbiyasi". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Khamroev, B. (2021). "Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
4. Tashkentov, M. (2022). "Maktabgacha ta'limda ijodiy yondashuv". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'limni rivojlantirish instituti.
5. Rahimov, S. (2018). "Bolalar uchun axloqiy qadriyatlar". Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.
6. Nurmatova, L. (2023). "Maktabgacha ta'limda o'yin va rivojlanish". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
7. Anvarov, A. (2020). "Bolalar tarbiyasida zamonaviy yondashuvlar". Farg'ona: Farg'ona Davlat Universiteti.
8. Qodirova, N. (2021). "Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularning hissiy rivojlanishi". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.